

Değişmeyen Ölüm Gerçeği Karşısında

Değişen Taziye Kültürü:

Kayseri/Tokmak Köyü Avşar Türkleri Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Erkan DİKİCİ

Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,

ORCID: 0000-0001-8319-0345. dikicierkan@gmail.com,

Seda BÜYÜKDOĞAN

Sosyolog, ORCID: 0000-0002-0439-8824, sedabdogan@gmail.com

Yaşam gibi ölüm de bir gerçeklik. İnsanoğlu her nedense yaşamı çok seviyor, yaşamak istiyor, yaşamı tercih ediyor, ölümü/ölmeyi hiç düşünmüyor, hele hele çok sevdiği ve özlediklerinin ölmesini aklından bile geçirmiyor. Ancak yaşam zıtlık/çelişki yüklü ve donanımlı bir alan olarak ölümü de içeriyor. (Kızılçelik, Sosyoloji Yazıları II, s. 133).

ÖZ

Ölüm, yaşamın içerisinde değiştirilemez bir olgudur. Bireyin hayatı fonksiyonlarını yerine getirememesi ve yaşamının sona ermesi olarak ölüm, ilk insandan günümüze kadar, her canlı tarafından yaşanan bir gerçekliktir. Ölüm, hayatı sona eren insan için bu dünyayı terk etme ve bir sona erme durumu olarak kabul edilse de geride bıraktıkları için yeni bir başlangıç anlamı taşımaktadır. Bu nedenle, her toplum ve kültürde, yaşamın olduğu kadar ölüm nedeni ile ortaya çıkan bir takım yaşam deneyimleri bulunmaktadır. Cenaze ve taziye olarak adlandırdığımız bu süreçte, her toplumda ve kültürde ortaya çıkan birtakım geleneklerin ve kültürel özelliklerin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda taziye kültürü, ölenin ardından kalanların acısını paylaşmak, bir an önce sosyal yaşama kaldıkları yerden devam etmek, cenaze sahiplerinin zor zamanlarında yanında olarak yaşadıkları sorunların üstesinden gelmek adına yardımcı olmak ve ölen kişiyi yad etmek gibi birtakım anlamlar içermektedir. Çalışmanın konusu, Avşar Türklerinde taziye kültüründe yaşanan değişimdir. Bu makalede, her toplumda ve kültürde var olan cenaze ve taziye kültürünün, Kayseri'ye bağlı Tokmak Köyü'nde yaşayan Avşar Türklerinde nasıl şekillendiği, taziye döneminin nasıl gerçekleştiği, sosyal yaşamın nasıl etkilendiği, taziye sahiplerinin neler yaşadıkları gibi konular ele alınmıştır. Çalışmada, "ölümün sosyal yaşam üzerine etkisi", "sosyal ve kültürel açıdan ölümün bir son olmadığı", "her toplumsal yapı ve kültür sisteminin ölüm ve sonrasında yaşanan taziye sürecine bakışının birbirinden farklılık göstermesi" konuları bağlamında Tokmak Köyü'nde yaşayan Avşar Türklerinin taziye kültürü incelenmiştir. Böylelikle, Avşar Türklerinde taziye kavramının sahip olduğu anlam, taziye sürecinde yaşananlar, taziyelerde verilen yemekler, taziye ziyaretleri, mezar ziyaretleri, taziyelerde yakılan ağıtlar, taziye ve sonrasında süreçte özel günler, taziye süresince sosyal yaşamı etkileyen unsurlar gibi konularda yaşanan değişimin Tokmak Köyü örneğinde analiz edilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak, taziye kültüründe yaşanan değişim ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avşar (Afşar), Taziye, Cenaze, Ölüm, Kayseri.

Changing Sympathies Culture

Against Unchanged Reality Of Death:

Kayseri/Tokmak Village Avşar Turks Example

Abstract

Death is an unchangeable phenomenon in life. Death, as the individual's inability to fulfill its vital functions and the end of its life, is a reality experienced by every living creature from the first human to the present day. Although death is accepted as a state of leaving and ending this world for the person whose life ends, it means a new beginning for what they left behind. Therefore, in every society and culture, there are a number of life experiences that arise due to death as well as life. In this process, which we call funeral and sympathies, it is seen that there are a number of traditions and cultural features that appear in every society and culture. In this context, the culture of sympathies has a number of meanings, such as sharing the pain of the survivors after the deceased, resuming social life as soon as possible, helping the funeral owners to overcome the problems they have with them in their difficult times and to ignore the deceased. The subject of the study is the change in the c sympathies culture of Avşar Turks. In this article, topics such as how the funeral and sympathies culture existing in every society and culture were shaped in Avşar Turks living in Tokmak Village of Kayseri, how the sympathies period took place, how social life was affected, and what the sympathies experienced. In the study, the sympathies culture of Avşar Turks living in Tokmak Village in the context of "the effect of death on social life", "social and cultural death is not an end", "every social structure and culture system differentiates from the perspective of death and the sympathies process afterwards". In the study, "the effect of death on social life", "social and cultural death is not an end", "to every society, thus, the meaning of the concept of sympathies in Avşar Turks, what happened in the process of condolence, meals given in sympathies, sympathies visits, tomb visits, laments burned in sympathies. It is aimed to analyze the change in issues such as special days in the sympathies and the aftermath, and the factors that affect social life during the sympathies, in the example of Tokmak Village. The view of the structure and culture system different from each other in the context of death and the view of the subsequent sympathies process culture was examined. As a result, the change in sympathies culture has been revealed.

Key Words: Avşar (Afşar), Sympathies, Funeral, Death, Kayseri.

1. GİRİŞ

Ölüm, insan yaşamının sona erdiğini gösteren bir durumdur. Bu durum, yaşam fonksiyonları sona eren bireyler için geçerlidir. Bunun dışında, ölen kişinin ardında bıraktıkları da ölüm olgusunu yaşamlarında bütün gerçekliği ile yaşayanlar olarak yaşamlarına devam etmektedir. O halde ölüm, bir taraftan bir son, diğer taraftan ise o son ile gelen yeni bir başlangıçtır. Çünkü ölüm, ölenin ardında bıraktığı, yaşamına devam edenler tarafından yeni bir anlam kazanır. Ortaya çıkan bu anlam, bizlere bir takım toplumsal pratikleri de kazandırmaktadır. Ölenleri defnetmek, geride kalanları teselli ve teskin etmek açısından taziyede bulunmak, ağıtlar yakmak, yas tutmak ve ölenleri yad etmek adına bir takım özel günler ortaya çıkarmak, söz konusu toplumsal pratiklerden örneklerdir.

Ölüm fenomeni, insanların bu dünyadan çekilmelerini temsil etmektedir (Sağır, 2014a: 35). Ölüm, bireyin yaşamını sonlandıran ve bu dünyada canlı bir

varlık olarak gerçekleştireceği son eylemdir. Devam eden yaşamlar, bir taraftan ölen kişinin yokluğuna alışmaya çalışırken, bir taraftan da kaybettiklerini yad ettiği bir yaşam sürmeye devam ederler. Bu durum, her toplumda ve kültürde farklı şekillerde tezahür etse de ölüm ve ölümden sonrası, değişmeyen bir gerçeklik alanı olarak sürüp gitmektedir. İnsanlık tarihinin değiştirilemez bir parçası olan ölüm gerçeği karşısında insanoglu, ölüm kavramına yüklediği anlamlarla farklı cenaze gelenekleri geliştirmiştir (Kapusuzoğlu, 2015: 510). Böylelikle değişmez gerçeklik olan ölüm, her toplumda ve kültürde farklı anlam içeren bir durum haline gelmiştir. Bu değişmez gerçeklikten ortaya çıkan farklılıklar, ölümün etrafında biçimlenen farklı ritüellerin ve uygulamaların da habercisi olmuştur. Bu farklılıklar, farklı toplumlarda farklı taziye ve cenaze kültürlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Taziye kavramı, Arapça'da, birinin başına gelen bir felaketten dolayı sabır ve tahammül etmeye teşvik etmek anlamında kullanılır. Türkçe'de ise, yakını ölen bir kimseyi teselli etme, başsağlığı dileme şeklinde bir anlama sahiptir. Buna göre taziye, başsağlığı dileme, sözün etkileyici ve iyileştirici gücünden yararlanarak hem acıyı hem de yası azaltmaya yönelik bir gelenek olarak toplumsal eylemlerimizde yer almıştır. Ölen kişinin yakınları ve tanıdıkları, o kişinin cenazesi ile ilgili bütün adetleri yerine getiremese de geride bıraktıklarının acısını paylaşmak ve yaşadığı ruhsal sarsıntıyı gidermeye yardımcı olmak adına baş sağlığı dilemekte, avutucu sözler söylemekte ve sabır tavsiyesinde bulunmaktadır (Albayrak ve Arıcı, 2007: 34).

Ölüm, kültürel davranışlar sistemi olarak toplumsal anlamlar taşımakla birlikte, bu anlamlarıyla sosyolojik bakışın inceleme konusu olabilmektedir. Ölümün bir geçiş süreci olması nedeniyle ölüm öncesi, ölüm süreci ve ölüm sonrası süreçlerde ortaya çıkan davranışlar, törenler, merasimler ölümün sosyolojik açıdan analiz edilmesinde önemli görülmektedir (Sağır, 2014b: 105). Bu bağlamdan hareketle bu çalışmada, Tokmak (Kayseri) Köyü'nde yaşayan Avşar Türklerinde, bir geçiş süreci olarak ölümün toplumsal yansımaları olarak kabul edeceğimiz taziye ve cenaze kültürü analiz edilmiştir.

2. AVŞAR TÜRKMENLERİNİN KISA TARİHÇESİ

"Avşar" ismi Kaşgarlı Mahmut ve Fahrettin Mübarek Şah söylemlerinde Afşar iken, Reşidüddin ve Ebulgazi Bahadır Han listelerinde Avşar olarak geçmektedir ve günümüze kadar taşınmış bir kelimedir. Buna karşılık olarak İran usullü kaynaklarda ise afşar kelimesi köylülerce kullanılmaktadır. Reşidüddin'e göre Avşar hükümdar çıkarmış 5 boy mensuplarından birisidir ve anlamını ise şöyle açıklamaktadır; "çevik ve vahşi hayvan ağına hevesli'dir. Ebulgazi Bahadır Han ise avşar sözcüğünden şu manada bahsetmektedir; işini ildam (çabuk) işleyici olarak verir (Kaya,2004: 20-24).

Çağdaş bilginlerden Wambery ise Avşar adına bir yerde "toplayıcı" diğer bir yerde ise "zaptiye, neferi, mübaşir" manasını vermektedir. G.Nemeth' de Avşar'ın "Avş" fiilinden geldiğini bunun da Kırım- Kazak Türkçe' sinde "müsaade etmek ve itaat etmek" manasına geldiğini dolayısıyla Afşar'ın "itaatli" manasında olduğunu söylemektedir. Zeki Velidi Togan' da Avşar'ın "Avcı+er" den geldiğini söylemekte, Tomashek' in "avş=kam" demek olduğunu ve bunun mümkün olamayacağını belirtmektedir (Kaya, 2004: 20-24).

2.1. Eski Kaynaklarda Avşarlar

Şekil 1. Oğuzlar (<https://www.cokbilgi.com>)

Şekil 1 de görüldüğü üzere Oğuzlar 24 boy mensubunun bir araya gelmesi ile oluşmuş bir topluluktur. Reşideddin'e göre Oğuzların en güçlü kolu Boz – oklardır. Bu sebepten ötürü ki Boz – okların simgesi yay iken Üç – okların simgesi ok işaretini temsil etmektedir. Oğuz boyunun Anadolu'ya yerleşmesinin en büyük yardımcısı ise Moğol İstilası'dır. Moğol İstilasası ile birlikte Oğuzlar'ın büyük kısmı Anadolu'ya gelmiştir (Kaya, 2004: 20).

Afşar boyundan söz edecek olursak; Oğuz boylarından Kayı boyundan sonra gelen ve Anadolu'nun Türkleşme' sinde en önemli rol oynayan güçlü ve hâkim bir boydur. Türkiye ve İran' da kalabalık yerleşkeleri bulunan Afşarlar hükümdar çıkarmış 5 boy arasına girmiş önemli bir topluluktur (Kaya, 2004: 23).

2.2. İslamiyet Sonrası Dönemde Avşarlar

Avşar Türkmenleri Oğuz boylarıyla birlikte Müslümanlığı kabul ederek Orta Asya'dan ayrılmışlardır. Avşar Türkmenleri de aynı zamanda İran, Irak, Suriye ve Anadolu'ya göç ederek Anadolu topraklarına yerleşmişlerdir. Tarihte Afşarlar, dini yönden mücadeleye önem vermişler ve Anadolu'yu İslam beldesi yapmak için uğraşmışlardır. Göçebe hayat yaşayan Afşar topluluğunun İran Hükümdarı "Nadir Şah'ın Oğuz elinin Avşar boyuna mensup olduğu için İran kaynaklarında Afşarriye (Afşarlılar) denilmektedir" (Sümer, 1991: 164).

Karamanoğulları Beyliği (1250-1487)

Karamanoğulları beyliğinin geçmişi ile ilgili tarihçiler, aralarında birçok farklı görüş ortaya koymuşlardır. Bazı tarihçiler Karamanoğulları'nın Afşar boyunun bir boyu olduğunu dile getirirken, aksini söyleyen tarihçiler de olmuştur. Orta Anadolu'nun güneyinde yaşamış olan bu Türkmen beyliğinin Oğuzların Afşar boyuna mensup olduklarına inanılmaktadır (Boyacıoğlu, 1999: 52).

Karamanoğlu beyliği Moğol istilasını nedeniyle Anadolu'ya göç etmişlerdir. Karaman aşiretinin lideri Reisi NureSufi'dir." O, 1231' de ortaya çıkan Şeyh Baba İlyas'ın yanında yer almış, Selçuklulara karşı çarpışmıştır (Öden, 2002: 756).

Germiyanoğulları (1260- 1429)

Germiyan aşireti Türkiye Selçuklu Devleti'nin hizmetinde olarak ilk defa 13. yüzyılın ilk yarısında Malatya dolaylarında görülmektedir (Çiftçioğlu, 2006: 161). Germiyan aşiretinin kökeni hakkında zıt görüşler belirtilmiştir. Fakat yapılan çalışmalarda, Avşar aşiretinin özellikleriyle uyumaktadır. Buna göre Germiyanlıların, Oğuzların Avşar boyuna mensup olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır (Kaya, 2004: 49). İskanları ilk zamanlarda Malatya civarı iken ardından 13. yüzyılda Selçuklu hükümetince doğu bölgesinden alınarak ilk olarak Konya daha sonra ise Kütahya'ya yerleştirilmiştir. Germiyanoğullarının merkezi Kütahya olmuştur. İlk zamanlar da Alişir soyundan padişah vardır fakat bu padişah çok kısa zamanda vefat etmiştir (Koç, 2007: 24).

Nadir Şah ve İran' da Afşar İmparatorluğu

Afşar İmparatorluğu 1736 yılında kurulmuş ve 1804 yılında yıkılmıştır. İran'daki büyük Avşar varlığını, Anadolu'dan gelen Avşar oymakları meydana getirmiştir. Avşar toplulukları, konar-göçer bir toplumdur. Avşar İmparatorluğunun kısaca tarihinden bahsedecek olursak, Osmanlı Devleti ve İran' da kurulan Türk devletleri ile devamlı ve sıkı sıkıya ilişkileri olmuştur (Sümer, 1991: 160-164).

İran'da kurulan Türk yönetimleri, Osmanlı Devleti'ni en büyük siyasi rakip olarak görmüş, böylece iki devlet uzun yıllar süren mücadelelere girişmişlerdir (Kimya, 2018: 50). İran'da büyük üstünlük kuran Nadir Şah, Türk tarihinin ve Afşarların en büyük şahsiyetlerinden birisidir. Nadir Şah, başlangıçta bir çete reisi iken zekâsı, yüksek meziyetleri ve sayısız mücadeleleri sonucu Horasan'ın tanınmış emirlerinden birisi olmuştur. Nadir Şah'ın Avşar topluluklarının desteğiyle güçlenmesinin ardından kimse onun karşısında duramamıştır. Nadir Şah, 1724 yılında Afşar Türkmenleriyle Kuzgan Kalesi'ni fethetmiştir (Kaya, 2004: 71).

2.3. Son Dönem Avşarlar

Avşarlar, Kuzey Suriye Avşarlarından olup yazın Uzunyayla'ya çıkan ve kışları önce Suriye'de sonra Çukurova'da geçiren müstakil Avşar oymağının mensuplarıdır. Avşarlar uzun bir mücadeleden sonra Kayseri ve çevresine yerleşmişlerdir. Yapılan çalışmaların sonucunda Kayseri'de çok eski zamanlarda vâd oldukları anlaşılmaktadır. 14.yüzyılda Kadı Burhanettin'in damadı da Avşar boyuna mensup bir beydir. Nitekim 16. yüzyılda, Osmanlı hanedanının defterlerinde Kayseri'de Avşar boyunun yaşamakta olduğunu görebiliyoruz (Kaya, 2004: 94). 17.yüzyılda ünlü şairlerin dörtlükleri de Avşarların Kayseri'de yaşadığını kanıtlar niteliktedir. Bu şairlerden birisi olan Karacaoğlan şöyle demiştir (Kaya, 2004: 94-95):

Ali dağı,Erciyes'in eteği
Yiğitler yatağı,sümbül biteği
Yüce tepelerin Avşar yatağı
Burcu burcu kokan gülün Erciyes.

Bu dörtlükten de anladığımız üzere Erciyes Dağı ve çevresi Avşarların yurt tuttuğu yerler arasındadır. Kayseri de Avşarların iskân ettiği köyler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Akın, 2014: 82):

Tablo 1. Kayseri’de Avşarların yaşadığı köyler

Sarız	Kemer	Karapınar	Karayurt
Oğlakkaya	Ayranlık	Mollahüseyinler	Altısöğüt
Dayoluk	Damızlık	Çavdar	Yedioluk
Kıskaçlı	Gümüşali	İncemağara	Küçükkabaktepe
Yaylacı	Pınarbaşı	Hanköy	Gültepe
Kaman	Şabanlı	Kadılı	Büyükkabaktepe
Kızılören	Arslanbeyli	Solaklar	Emiruşağı
Demircili	Büyükkaramanlı	Hasırcı	Pazarsu
Hassa	Tözgün	Çördüklü	Altıkese
Yeregeçen	Oruçoğlu	İğdelipayaslı	Kızıldere
Emeğil	Bahçeçik	Tahtaköprü	Kılıçlışla
Avşarpotuklu	Avşarsöğütlü	Büyükpotuklu	Küçükpotuklu
Oğuzlar	Tomarza	Karaören	Köprübaşı
Karamulu	İncili	İcadiye	Kızılören
Tahtakemer	Hacıpaşa	Söğütlü	İmamkulu
Kesir	Akmezar	Güzelce	Melikviran
Toklar	Taf	Madrasan	Yalak
Ala	Karapınar	Zelhin	Ak-hin
Canlılı	Tokmak		

2.4. Pazarören Beldesine bağlı Tokmak (Araplar) Köyü

Pazarören Beldesi, Kayseri il merkezine 67 km, Pınarbaşı ilçesine 23 km mesafede yer almaktadır. 1976 yılında belde olan Pazarören beldesine bağlı Fatih, Barbaros, Fevzi çakmak, Oğuzlar ve Tokmak olmak üzere beş mahalle ve Beldeye bağlı birçok çevre köylerden oluşmaktadır.1800’lü yıllarda konar-göçer olarak yaşamını sürdüren Avşar Türkleri Osmanlı Devleti’nin yerleşik düzene geçirme politikası ile yerleşmişlerdir. Tokmak köyü ise Kayseri iline 75 km, Pınarbaşı ilçesine 27 km mesafede bulunmaktadır. İklimi ise bozkırdır. Kışları soğuk ve karlı, yazları sıcak ve kurak geçmektedir (Bozkurt, 2016: 179).

3. Araştırmanın Metodolojisi

Taziye kültüründe yaşanan değişimi ortaya koyma amacı taşıyan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Araştırmada, yüz yüze

görüşme tekniği uygulanmıştır. Çalışmanın evrenini Kayseri'ye bağlı Pazarören Belde'si sınırları içerisindeki Tokmak (Araplar) köyü oluşturmaktadır. Araştırma, basit tesadüfi örnekleme tekniği ile seçilmiş Tokmak Köyü sakinlerinden 10 kişi ile yapılmıştır. Verilerin toplanması 2019 yılı aralık ayı içerisinde gerçekleşmiştir. Veri toplama esnasında, katılımcılardan izin alınarak ses kaydı yapılmıştır. 15-30 dakika süren görüşmelerden elde edilen metinler, harfi harfine kopya edilmiştir. Görüşmeler sonucunda katılımcılardan elde edilen metinlerden alıntılar kullanılarak betimsel analiz yapılmış ve araştırma hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların demografik verileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı No	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek
K.1	Erkek	37	Evli	Öğretmen
K.2	Erkek	52	Evli	Avukat
K.3	Kadın	45	Evli	Ev Hanımı
K.4	Erkek	51	Evli	Muhtar
K.5	Erkek	35	Evli	Çiftçi
K.6	Erkek	44	Evli	İşçi
K.7	Kadın	56	Evli	Ev Hanımı
K.8	Kadın	42	Evli	Ev Hanımı
K.9	Kadın	62	Evli	Ev Hanımı
K.10	Erkek	50	Evli	Öğretmen

4. Araştırmanın Bulguları

Avşar Türklerinde taziye kültürü ve yaşanan değişim, sekiz başlıkta değerlendirilmiştir. Araştırma esnasında katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcılara yöneltilen soruların birçoğunda birbirine benzer cevapların çıktığı görülmüştür. Taziye kavramının sahip olduğu anlamın sorulması ile başlanan sorularda, taziye ve cenaze süresi ile sonrasında nelerle karşılaşıldığı ve neler yaşandığı araştırmanın bulgularında yer verilmiştir.

4.1. Taziyenin Anlamı

Ölüm, bireylerin yaşamlarındaki en gerçekçi olguların başında gelmektedir. Bu nedenle taziyede, bireyler tarafından benimsenmiş bir yas tutma ritüelidir. Araştırmada katılımcılara yöneltilen öncelikli soru, “*Taziye ne anlam ifade etmektedir*” sorusu olmuştur. Yapılan görüşmelerde, katılımcıların benzer ifadeleri içeren cevaplar verdiği görülmektedir. Sorulan soruya 1. Katılımcı “cenaze sahibinin acısını paylaşmaktır” şeklinde bir cevap vermiştir. Bu soru, 4. Katılımcı tarafından

“Cenaze bizim insanlarımız için çok önemlidir. Dinen önemi çok büyüktür. Taziye evine gidince sevap alırız. Biraz da yakınlıkla alakalıdır. Yakınsa taziye evinden uzun bir süre çıkılmaz” olarak cevaplanmıştır. 6. Katılımcı, taziyeleri, “Hayatın gelip geçici olduğunun bir kanıtıdır” şeklinde izah ederken; 9. Katılımcı ise, “Taziye, ölümün hatırlanmasıdır” demiştir. Taziyeler ve cenazeler, aynı zamanda toplumsal birlikteliğin ve dayanışmanın sağlandığı, insanların olup biteni unutarak bir araya toplandığı zamanlardır. Bu durumu 10. Katılımcı “Cenazesi olan kişilerle, en kısa sürede bir araya gelip onun acısını paylaşmak, senin yanındayız mesajı vermektir. Mümkün olduğu kadar çabuk taziye evinde olmak önemlidir” şeklinde değerlendirmiştir. Verilen cevaplardan da anlaşılacağı üzere, taziye, yakınların ve tanıdıkların katılımı ile gerçekleşen bir yas günüdür. Taziyelerde ve cenazelerde ortaya çıkan birlik ve dayanışma, aynı zamanda bu ritüellerin inanç boyutunu da göstermektedir.

4.2. Taziyenin Süreci

Ölüm, her insan için kaçınılmaz bir son olduğu, değişmez bir gerçektir. Her insanın ölümlü olması, her toplumda ölüme dair bir takım kültürel özelliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir geçiş dönemi olarak ölümün her toplumda farklı anlamlar içeriyor olması, cenaze ve taziye geleneklerinin de toplumlar arasında farklılaştığına işaret etmektedir. Bu açıdan, her toplumda ve kültürde taziye süreci birbiriyle benzerlik ve farklılıklara gösterebilmektedir. Bu durumu analiz edebilmek için, görüşmelerde “taziye süreci nasıl olmaktadır?” sorusu katılımcılara sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplardan, Avşarların taziyelerinde ağıtlar yakıldığı, taziyelerin uzun zaman sürebildiği ve çok kalabalık olduğu anlaşılmaktadır. Bu soruyu 5. Katılımcı, “Cenaze sürecinde ziyaretler olur. Daha sonra yemekler verilir. Bulduğumuz köyde hayvancılık işiyle uğraşıldığı için çevre komşular hem yemeklere hem de işlerde yardımcı olurlar. Daha sonra dualar okunur hoca eşliğinde. Bu böyle 1 hafta boyunca sürmektedir” şeklinde açıklamıştır. Taziyeye gelenler, taziye evine her konuda yardımcı olmaya çalışırlar. Onların bu zor zamanlarında acılarını hafifletmek için girişimlerde bulunurlar. 6. Katılımcının verdiği cevaplar, bu durumu destekler niteliktedir. 6. Katılımcı, “Cenaze evine gidilir. Özellikle cenaze yakınları maddi ve manevi olarak sorumlulukları alırlar. Taziye evinde köylüler nöbetleşerek cenaze evine yemek götürülür. Cenaze evine hiçbir şekilde yemek yaptırılmaz. Herkes yemek götürür, ağıtlar yakılır ve dualar okunur” cevabını vermiştir.

Avşarlarda inanç ve geleneğe bağlılık, taziye kültürüne de yansımıştır. Özellikle taziyelerde yakılan ağıtlarda bu durum görülmektedir. Bu durumu 2. Katılımcı şu şekilde anlatmıştır: “Eski Türk inancı ile İslam kültürünü karma yapmışlardır. İslam da ölünün arkasından ağlamak çok doğru değildir fakat bizim Avşarlarda ağıtsız, feryatsız cenaze olmaz. Kadın ya da erkek farketmeksizin ölenin etrafında toplanırlar ya bir yakını ya da ağıtçı kadın ya da erkek ağıt yakmaya başlarlar. En ilginç olanı, ağıt yakan kadının hareketleri, halayda oynayan kadın ile benzerdir. “Soyka” ölünün giydiği giysileri, elbiseleridir. Bunları alarak iki eli ile birleştirip bunun üzerinden ölenin hayatını anlatır, ölümün üzerine duyduğu acılarını dile getirirler. Srayla ağıt yakılır. Ölenin bulunduğu yerde ağıt yakılır. “Düşüt” diyelim ki kişi vurulmuşsa onun öldüğü yere düşüt denir. Ölenin düşütünün olduğu yere de ağıt yakılır. Ölen erkek ya da kadın da olsa erkek de kadın da ağıt yapabilir. Soyka’sının üzerinden ağıt yakabilirler. Ağıt asla bedel karşısında yapılmaz. Daha sonra mezar başında da ağıt yakılır. Ağıt belli formlarla, uyaklarla yakılır ve kafiyelidir. Daha sonra ise yakınları misafirleri başsağlığı diler”. Avşarlarda, anlaşıldığı üzere, taziye kültüründe ağıt çok önemli bir yere sahiptir. Her ne kadar ölünün arkasından yas tutmak İslamiyet’te doğru olmasa da, Avşarlarda bu

durumun farklı olarak cereyan ettiği görülmüştür. Çünkü Avşarlar, ağsız ve yas tutulmayan bir cenaze ve taziye kültürüne yabancıdır.

Avşarlarda cenaze ve taziyelerde, vefat eden kişinin yaşı, ölüm şekli ve nedeni gibi durumlar, bu süreçte taziye kültürünü etkileyen bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda 8. Katılımcı, “Öncelikle hangi işle uğraşıyorsa o işi bırakır taziye evine gidilir. Daha sonra kadınlar bir tarafta erkekler bir tarafta oturulur. Eğer çok genç ise taziye evinde ilk başta ağıt söylenir bu acının temsili olarak. Fakat genç değil ise eceliyle vefat edilmişse daha sakin bir ev olur. Her kim ölürse ölsün dualar okunur her gelen dualar okur ve bayan hocalar da taziye evinde bulunur” şeklinde durumu anlatmıştır. Buna göre, yaşlı bir kimsenin ölümü, daha genç birisinin ölümüne nazaran daha sakin karşılanmakta ve taziye süreci o şekilde sürmektedir. Özellikle ölüm döşeginde olan, uzun süre yatağa bağlı olarak yaşayan ya da yaşı çok fazla ilerlemiş kimselerin ölümü, beklenen bir ölüm olarak daha sükunetle ve anlayışla karşılanabilmektedir. Bu tarz kişiler için toplumda genel olarak kabul edilen ve deyim haline gelen “ecel vaktinin yaklaşması”, “bir ayağının çukurda olması”, “gözünün toprakta olması” gibi birtakım sözler bulunmaktadır.

4.3. Taziye Yemeği

Yemek; her toplumun kendine ait olduğu bir kimlik ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle her toplumun kendine ait bir yemek kültürü vardır. Taziye süreci her toplum için ortak bir ritüel olsa da her toplumun kendine ait benimsemiş olduğu adetler bulunmaktadır ve bu taziye sürecine yansımaktadır. Bütünleşmenin bir göstergesi olarak hemen her toplum, belli ritüellerle ve merasimlerle zamanının belli bir kısmını yemeğe ayırmıştır (Sağır, 2016: 4). Fakat Avşar toplumlarının yemek kültüründe eskiye oranla gözle görülür bir şekilde değişim yaşanmıştır ve belli başlı adetler yontulmaya çalışılmaktadır.

Yemek yeme eylemi, yaşamını devam ettirebilmesi için insanın sadece besin tüketimi açısından gerçekleştirdiği bir eylem olarak kabul edilemez. Yemek, başlı başına bir toplumun kültürü ve kimliği hakkında önemli bir etkidir. Bu açıdan yemek kültürü, her toplumun ve kültürün olmazsa olmaz özelliklerinden birisidir. Bir toplumda ve kültürde yemeğin gelenekselleşen bir anlayışa dönüştüğü birçok durumdan söz edilebilir. Örneğin doğum, düğün ve cenaze ritüellerinden bahsedilecek olursa, bunların bir de yemek kültürü ile olan ilişkileri rahatlıkla görülebilecektir. Bu bağlamdan hareketle çalışmada, taziye evinde yemek verilmesi konusu, soru olarak katılımcılara sorulmuştur. Katılımcılara, “Avşarların taziye kültüründe, taziye yemeğine verilen önem nedir?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında, geçmişten günümüze taziye kültüründe yemek konusundaki anlayışın değişim gösterdiği yönünde olmuştur. Soruyu yanıtlayan 3. Katılımcı “Daha önceden taziye evinde yemek pişirilmezdi. Fakat artık yemek pişiriliyor. Şimdi artık kıymalı ekmeği çıktı, herkes taziyesinde onu tercih ediyor. Acısı fazla olan yemek yapamıyor ve bu gibi hazır yiyecekler tercih ediliyor. Daha önceden kuru fasulye, pilav yakın köylülerin evinde ne varsa yapılır getirirdi. Şu an da devam ettirenler var fakat çoğunluk kıymalı ekmeğini tercih ediyor. Çok daha önceden kazanla yemekler yapılırdı. Ama şu an değişti” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Bu yanıtla benzer cevaplar 1. Katılımcıdan gelmiştir. “Önceden cenaze evinde köylüler toplanır yemeği konuşur ve köylüler taziye evine yemek getirirdi. Yemekler pilav, kuru fasulye, pilav üstü vs. Bugünlerde hala devam ettirenler var. Çok güzel bir adet. Ama gelen misafirler çok olursa cenaze yemeğimizin vazgeçilmezi kıymalı ekmeğidir. Taziyelerde yemek verme alışkanlığını kaldırmak isteyenler çok fazla. Hatta çoğu diğer köylerde cenazelerde yemek verilmemektedir diye tabela asılıyor. Bundan dolayı da mutlu oluyoruz. Anlamı yardımlaşmaktır. Fakat şu aralar

toplum baskısına dönüşmüştür. Ayıplanmamak için insanların acısı varken yemek derdine düşmüşlerdir”

Cenaze ve taziyeler, toplum olarak birlik ve beraberliğin sağlandığı zamanlardır. “Bayramlarda ve cenazelerde küslük olmaz” sözü, bu durumun toplum tarafından genel bir kabul olduğu gerçeğini göstermektedir. Cenaze ve taziyelerde, bir tarafta insanlar acısını yaşarken ve kaybettikleri arkasından yas tutarken, diğer taraftan çok önemli bir dayanışma örneğini gözler önüne sermektedir. Akrabalık ve komşuluk bağları, insanların birbirine yardımcı olmasını bir zorunluluk haline getirmekte ve acılar daha hızlı hafifletilmektedir. Fakat zaman geçtikçe yaşanan değişim, cenaze ve taziye kültüründe birtakım değişimleri beraberinde getirmektedir. Avşarların taziye kültüründe de bu değişimlerin yaşandığı gözlemlenmiştir. 8. Katılımcı bu değişimi “Çok önceden komşuluk bağları güçlü, insanlarla yardımlaşmayı seven, ölüme saygısı olan bir toplumduk. Fakat şu an o eski maneviyat tamamen yok olmak üzere. Çünkü çok daha eskiden taziye evinde yemek pişmezdi en az 40 gündü fakat daha sonra bu düştü de düştü ve hiç getirmez oldular. Komşuluk o kadar kuvvetliydi ki taziye evinin işini yapar, hizmetini eder, yemeğini yapardı” şeklinde dile getirmiştir. 10. Katılımcı ise, “Şu an cenaze biraz yontulmaya başlandı. Eski adetler, gelenekler, komşuluklar kalmadı. Özellikle yemek konusunda büyük değişimler oldu ve önceden yemeği komşular evinde ne pişirirse taziye evine ikram ederdi. Dinimizde de bu böyledir. Taziye evinde 40 gün yemek pişirilmezdi. Aynı zamanda cenaze sahibi hizmette bulunmaz ve bu hizmeti de komşular yapmaktadır. Fakat şimdi kıymalı gibi bir olay var ve şu an eski maneviyatı geri yaşayamıyoruz” tarzında bir açıklama ile bu değişimi ifade etmiştir. Görüldüğü üzere, Avşarların taziye kültüründe taziye yemeği anlayışı zamanla değişim gösterirken, bu durum dayanışma ile birlik ve beraberliğin sağlanması önünde bir engel yaratmaya başlamıştır. Neticede, taziye yemeği konusunda eski günlerdeki maneviyatın etkisinin azaldığı, bu durumun bir göstergesidir.

Avşarların taziye kültürü içerisinde yemek konusu zamanla değişim göstermiştir. Büyük acı ve üzüntü içerisindeki taziye sahibi ailenin, bu zor zamanda yemek vermek/yapmak ile uğraşmaması adına dışarıdan gelen yardımlar zamanla önemini kaybetmiştir. Avşarlarda taziye evlerinde hangi yemeklerin yapıldığını/yenildiğini sorduğumuzda ise, 7. Katılımcı tarafından “Daha önceden pilav yemeği yapılır, horoz kesilir, su böreği, tatlı verilir. Bunu taziye evi değil de yakınları yapmaktadır. Diğer köylerden bile yardımlar yapılır. Çünkü cenaze evinde yemek pişmez diye bir anlayış vardır. Bu saygıdan ötürü bugüne gelmiştir. Avşar olarak en önemli yemeğimiz mantı ve köyte yemeğidir. Büyükbaş hayvanlar kesilir yakınlarla et kavurması yapılırdı. Bu yemeklerde herhangi bir anlam yoktur sadece biz daha çok bu yemekleri daha çok tüketiriz” şeklinde bir cevap alınmıştır. Günümüzde ise bu durum değişime uğramış ve yemek şirketleri tarafından hazır paketlenmiş yemekler, taziye sahipleri tarafından taziyeye gelenlere dağıtmaya başlanmıştır.

4.4. Taziye Ziyaretlerinin Önemi

Çalışmada sorulan sorulardan birisi de “taziye evine yapılan ziyaretlerin önemi nedir?” sorusudur. Taziye evine yapılan ziyaretlerin sahip olduğu önem Avşarlarda da karşımıza çıkmaktadır. Çünkü taziyelerin, acı ve üzüntüyü azaltmak için oldukça önemli birlik ve beraberlik zamanları olduğunun bilincindedirler. Bu nedenle, Avşarların cenazeleri ve taziyelerinin çok kalabalık olduğu görüşü ön plana çıkar. Fakat katılımcılar, bu durumun aksine, istisnai durumların da olduğuna dikkat çekmişlerdir. Burada iki faktör ön plana çıkar: Birincisi, ölen kişinin sahip olduğu kişilik ve karakterin takdir edilmesi; ikincisi ise, başkalarının düğün ve cenazelerine (taziyelerine) katılım sağlamasıdır. Bu bağlamda 5. Katılımcı, “Bizim

burada ölen kişinin iyiliği çok önemlidir. Nasıl bir insan olduğunu gösterir. Hayattayken ne kadar insanların acısını ve sevincini paylaştıysa kendi cenazesinde de o kadar insan çok olur ve taziye evinin kalabalık olması takdir edilir, övülür. Bir insan kendi hayattayken sonunu da hazırlar. Eğer iyiliksever biri ise çevre köylerden bile anons edilir duyan gelir fakat aksi halde kendi köylümüzle cenaze merasimlerini gerçekleştirir” şeklinde cevaplar vermiştir.

Avşarların taziyeleri her ne kadar çok kalabalık olduğuna dair bir durum göze çarpsa da katılımcıların verdikleri cevaplardan bu durumun değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin, 3. Katılımcı, “Taziye, acıyı paylaşmaktır. Sayının az ya da fazla olmasının anlamı vardır. Bizim köyümüzde harman yeri vardır. Benim babam çok sevilen bir adamdır. Harman yeri bile almadı. Biri de öldü ki 2 araba ile taziye yapıldı bu biraz sevilmeğe bağlı. Eşin dostun çoksa gelenin çoktur az ise yoktur. Az geleni köyümüzde hor bakarlar. Bizim buralarda herkes birbirini tanır. İnsanlıktan haberin varsa taziye de çok gelinir ama insanlıktan, yardımlaşmaktan, komşuluktan haberin yok ise gelenin de az olur.” şeklinde bir anısını anlatarak bu konuda görüş bildirmiştir. 10. Katılımcı ise, “Taziye evinde o an gelen 1000 kişi ise gelmeyen 1 kişi bile olsa hatırlıyorum çünkü biz avşarlar için bu ziyaretler çok önemlidir. İnsanın acısını da bastırmak gerekiyor çünkü insanı o an üzüntüsünde, düşüncesinden uzaklaştırmak gerekir. Düğün ve cenaze komşu ile olur. Genellikle taziye evine imam arkadaşı ile buyururuz ve her gelen bir Kuran-ı Kerim okunur ve ayrıca taziye çok uzun sürmez. Hem giden mutlu olur hem de gidilen yer mutlu olur. Köylerde anons edilir ve haberi alır almaz yaptığımız ilk şey işi bırakıp taziye evine gitmektir. İnsan çok olursa insan çok mutlu olur ve çok onurlu bir durumdur. İnsanın toplumda yer edindiğinin göstergesidir” şeklinde bir cevap vererek taziyelerin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir.

4.5. Mezar Ziyaretleri

Mezarlar varlıklarımızın geçiciliğinin bir göstergesidir. Türk halkının geçmişten bugünkü yaşantısına baktığımızda, vefat eden yakınıyla beraber yaşamlarını mezarlıkta sürdürdükleri söylenebilir. Bu nedenle mezar ziyaretleri kültürümüzün, geleneğimizin en önemli unsurudur. Ebedi bir istirahatata yolladığımız insanların diğer dünyada olduklarını hatta yakınlarını izlediklerini bile düşünebilmekteyiz. Dolayısıyla mezarlar bizi bireysel olarak da dengeler, insan kalmamızı sağlar. Buna benzer ritüellerin de sosyolojik boyutunu unutmamak gerekir. Mezar ziyaretleri, cenaze merasimleri, düğünler, bayramlar vb. faaliyetler kültürel sosyolojinin bir konusu haline gelmiştir. Bir başka alanı ise dindir (Çelik, 2008: 5).

Müslümanlar için yakınlarının mezarlarını ziyaret etmek bir buyruk gibi algılanmıştır. Günümüzde gerçekleştirdiğimiz mezar ziyaretleri, aynı zamanda dini görevlerimizden birisini yerine getirmemiz anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Avşarlar için de mezar ziyaretleri önemlidir. Bu konu hakkında 9. Katılımcı, “Dinimizin gereğince kişi gömülür ve ziyaretler yapılır. Bu durum da bizlere ölümün yakın bir gelecek olduğundan bahsetmektedir” şeklinde cümle kurmuştur. Yine bu konuda 1. Katılımcı, “Bir Fatıha okumak, dua etmektir. Mezar ziyaretlerinin vefa borcu anlamına gelir” şeklinde cümle kurarak manevi yönünü vurgulamıştır. Ölenlerin ardından vefa örneği sergilemek anlamında mezar ziyaretlerinin kültürümüzdeki öneminden bahsedilmesinin yanı sıra her toplumun yapısının değişmesiyle kültürel yapının da değiştiği görülmektedir. Bu durum taziye ve mezarlık ziyaretlerine de yansımıştır. Bu değişimi 8. Katılımcı, “Çok önceleri vefat eden kişinin Perşembe’si ve 40’ında da köylülerle toplanıp gidildiğini derler fakat şu an böyle bir adetimiz kalmadı” şeklinde bu yörelerdeki Avşarların mezar ziyaretlerinde değişime uğrayan kültürel bir konu olduğunu belirtmiştir. “Elde

ettiğimiz bulgulara göre Avşar Türklerinde geçmişte mezar ziyaretlerinde de ağıt yakıldığını fakat yine bir değişime uğrayarak günümüzde bu şekilde herhangi bir uygulamanın olmadığını bilmekteyiz. Eskiden mezar ziyaretleri sık sık yapılırken, şimdilerde ise daha çok arefe ve bayram günlerinde yapıldığını gözlemliyoruz" şeklinde açıklamıştır. Dinamik bir yapıya sahip olan toplumda değişim kaçınılmaz bir gerçektir. Yaşanan değişim, cenaze ve taziye kültüründe de karşımıza çıkmakta ve mezarlık ziyaretleri konusunda Avşarların sahip olduğu anlayışın değişim gösterdiği görülmektedir.

4.6. Taziye ve Cenazelerde Söylenen Ağıtlar

Ağıtlar acı bir olayın özellikle ölüm üzerine söylenmiş bir halk kültürüdür. Ağıt yakmanın toplumumuzda çok eski bir tarihi bulunmaktadır. Türk edebiyatında "sagu", Divan edebiyatında ise "mersiye" denilmektedir. Eski Türklerin en önemli 3 töreni bulunmaktadır. Bunlar; sığır, şölen ve yuğdur. Yuğ adı verilen törenlerde şiirler söylenmektedir. Buna "sagu" denilmektedir. "Kaşgarlı Mahmud'un Alp Er Tunga'nın yuğ törenindeki ağıttan aldığı şu beyitte tören şöyle tasvir ediliyor (Yüce: 2009, 9):

Herkes kurt gibi uluşuyor,
Yakasını yırtarak bağıyor,
Ünü çıkınca haykırıyor,
Gözü örtülesiye kadar ağlıyor."

Ağıtlar birbirinden farklı konulardan oluşmaktadır. Mesela bu konuda 6. Katılımcı şöyle cevap vermiştir: "Ağıtlar vefat eden kişinin iyiliği, yaşantısı, giyimi ve kıyafetine göre yakılır" diyerek ağıdın konularını dile getirmiştir. "Ağıtlar genel olarak ezgiyle söylenir ve kişiye aittir. Dörtlüklerle ve 8'li hece ölçüsüyle dile getirilmektedir. Avşar Türklerinde asıl ağıt yakmak vefat töreninin ardından başlamaktadır. Soyka¹ adeti yerini bugün fotoğraf gezdirmeye bırakmış ya da hiç ağıt söylenmemeye bırakmıştır. Bir önceki konularda da dile getirdiğimiz gibi Avşar Türklerinde ağıt olmazsa olmazlardandır."

8. Katılımcının taziyelerde yakılan ağıtlarla ilgili verdiği cevap şu şekildedir:

"En önemli ağıdımız Avanoğlu Ağıdıdır. Avanoğlu Yusuf, Avşardır. Avı da çok sever ve mektebin tatil günü avlanmaya çıkar fakat tam yolu bilmez. Kara kış bastırıkça bastırır ve Avanoğlu Yusuf izini kaybeder ve karların altında kalır vefat eder. Yakınları Avanoğlu'nu aramaya çıkarlar ve osene 3 yıl boyunca kar erimez ve eşi aramaya çıkarak karlı dağlara ağıt yakar;

Ava çıktın çıktın yine,
Gidilir mi haftayınan,

Eldekinin günü geçmez,
Garda yatan meftayınan,

Eldekinin günü geçmez,
Dağda yatan meftayınan,

¹ Vefat eden kişinin kıyafetlerine denilir.

*Yaslı mısın uslu musun,
Gar altında ıslı mısın,*

*Atla sesini duysunlar,
Soyka çifte paslı mısın,*

*Yola çıkmış yürüyünce,
Çığ üstünü ürüyünce,
Anca o zaman bulunur,
Yel esip kar eriyince,*

*Dolu kütük belinde,
Kınalı keklik elinde,*

*3 aylık evsiz yatmış,
Çifte kınası kolunda eyy.”*

Yine bu konuda 1. Katılımcı şöyle cevap vermiştir: "*Sindel köyü Kara Zalha isimdeki annenin 4 oğlunu Sarıkamış'ta donarak ölmesine ağıt yakılmıştır. Bu ağıda Sarıkamış Ağıdı da denilmektedir.*

*Sarıkamış Altın Bulak,
Soğanlı'yı biz ne bilek,*

*Bizim uşak göycek² gezer
Ağca zıbın kara yelek,*

*Yüzbaşılar binbaşılar,
Tabur tabur karşılar,*

*Bir kar yağar ince ince,
Yatan şehitler ışılar,
Gözünü sevdiğim eşe,
Tekerin dayandı daşa,*

Seferberliği durdur,

---

² Çıplak anlamına gelir.

Elini öpem Enver Paşa..."

Avşar Türkleri ağıda çok önem vermektedir ve çok eskilerden beri ağıt yakacak bir yakın yoksa ağıtçı tutarak cenaze törenlerini gerçekleştirmişlerdir. Ağıtları kadının da erkeğinde yaktığı görülmektedir fakat daha çoğunlukla kadın ağıtçılar tutulmuştur. Bu konu da 6. Katılımcı bir örnekle cevap vermiştir:

"Pınarbaşı'nda bir kadının oğlu ile erkek kardeşi arasında bir sorun çıkmış ve oğlu kadının erkek kardeşini kaza ile öldürmüştür. Bu esnada kadın hem oğluna hem de kardeşine ağıt yakmıştır.

*Affedilmez senin hatan,
Dayıdır ortada yatan,*

*Adam dayısına gıyar mı,
Utan benim oğlum utan,*

*Haber salın Sarz'a da,
Avşar elleri beri³ dönsün,*

*Yaktın yavrum ciğerimi,
Senin de ciğerin yansın,*

*Hangi birine yanayım,
Biri oğlum biri gardaşım."*

2. Katılımcı kendi cenazelerinden bir örnek vermiştir: *"Cenazeyi gömdük gömerken abim Ankara'dan yetişememişti. Annem de ona bir ağıt yakmıştı"*

*Ankara'dan gelen uçak,
Aslanımı gördünüz mü,
Babasını yolcu ettik,
Ona haber verdiniz mi?"*

Yine 2. Katılımcı, cenaze ve taziyelerde yakılan ağıtlardan başka bir örnek vermiştir: *"Kadının 8 kızı 1 oğlu varmış ve oğlu askermiş. Daha sonra oğlunun vefatının haberi gelir ve kadın düşmüş yollara oğlunun cenazesini almaya;*

*Adanaya vardım ıdı
Trampetler datlı öter,
Güççücükken esneye esneye
Guzum koğuşunda yatar
Adanaya vardım ıdı,*

---

³ Geri anlamına gelir.

*Karpuzumun goğuşları,
Başında talim yaptırır,
Yavrumun da çavuşları.
Gızlarımagıran girsin,
Oğlum içinin iyisi."*

4.7. Taziye Sürecinde Özel Günler

Taziyeler, ölen kişinin yasını tutmak, onu güzel anmak, iyi şeylerle yad etmek ve duat etmek şeklinde gerçekleşmektedir. Bunlar, daha çok ölen kişiyi hatırlamak ve arkasından dualar etmek şeklinde gerçekleşir. Böylece, geriye kalanların acısı ve üzüntüsüne ortak olarak yaşamlarına devam etmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Bu durum, cenaze sahiplerine olumlu katkılar sağlayacaktır. Çalışmada katılımcılara yöneltilen "Taziye sürecinde ve sonrasında özel günleriniz var mı?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya 5. Katılımcı "Perşembe'si, 40'ı, 52'si ve senesi anma günlerimizdir. Perşembe'si cenazenin ilk haftasıdır. Camiden davet verilir. Cenaze sahibi çadır kurar. Hayvan kesilir. 5-6 tane hoca getirilir. Burada 5 6 tane köy cenazeye gelir. Daha sonra dua edilir ve bu 3-4 saat sürmektedir. Daha sonra mezar ziyareti yapılır ve biter. 40'ında ise genelde yemek değil de somun ekmek, helva ve küçük çay dağıtırlar. Yine maddi durumlara göre yemek vermek isteyen 40'ında da verir. Senesinde ise Yasin-i Şerif kitabı ve çay şekeri dağıtılır. Yine aynı şekilde çevre köy imamı, halkı ile kalabalık olur" şeklinde cevap vermiştir. Buna göre, Avşarlarda taziye kültürü, sadece cenaze sonrası birkaç gün ile sınırlandırılan bir durum değildir. Ölen kişinin vefatından sonraki ilk perşembe günü, 40. günü, 52. günü ve yıldönümünde anma günleri gerçekleştirilir. Bu günler yine kalabalıklar halinde olurken, bir taziye mantığı karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanan toplumsal değişim, taziye kültürünü de etkilerken, taziye sonrası gerçekleşen özel günlerin de zamanla önemini ve etkisini azalmasına neden olmuştur. Bu soruya cevap veren 2. Katılımcı, "Perşembe'si, 40'ı, 52'si ve senesi gibi herhangi bir Avşar yöresine ait özel günlerinin olmadığını dile getirmiştir." Fakat şu an her ne kadar gerçekleşmeyen bir faaliyet olarak karşımıza çıksa da özel günler olarak Perşembe' si, 40'ı, 52'si ve senesi benimsenmiştir. Bu günleri anma günleri olarak gerçekleştirmişlerdir. Yine bu konuda 2. Katılımcı şöyle cevap vermiştir; "Çok eskiden 40'ında 'can aşısı' dediğimiz ritüel vardı" diyerek devam etmiştir. 8. Katılımcıya sorduğumuzda ise "52'si ve senesi gibi özel günler kalmadı. Perşembe'sinde ve 40'ında herkes kıymalı ekmek ve ayran yaptırılıyor. Kıymalı ekmek ve ayran artık vazgeçilmezimiz oldu" şeklinde cevap vermiştir. Buradan taziye sürecinin değişim halini net bir şekilde görülmektedir. Artık ölen kişilerin anıldığı özel günler, eskiye nazaran çok dikkate alınmayan günler olduğu şeklinde bir izlenim ortaya çıkması, bu değişimin bir belirtisi olarak kabul edilebilir.

4.8. Taziye Süresinde ve Sonrasında Yaşamı Etkileyen Unsurlar

İnsanlar her ne kadar ölüm gerçeğinin farkında olsa da hiç ölmeyecek gibi bir yaşam sürmeye devam etmektedir. Aileden, akrabalarından, arkadaşlarından sevilen birisinin kaybı büyük bir acı ve üzüntü yaşanmasına neden olmaktadır. İnsanlar yaşadıkları bu acı durum sonrasında yas tutarak ve kaybettiklerini yad ederek acılarını ve üzüntülerini dindirmeye çalışır. Taziye sahibi her insan, vefat etmesi sonucunda kaybettiği insan(lar)ın ardından, yaşamında bir etkileşim yaşamaktadır. Olağan yaşamı, bu olağanüstü durum ile alt üst olur ve bir değişim yaşanır. Bazı

⁴ Kişinin yakınlarının vefat eden kişinin adına hayvan kesilmesine denir.

insanlar için kısa bir süre içerisinde yas atlatılabilirken, bazıları için yas süresi uzayabilmektedir. Bu nedenden dolayı yas süreci içerisinde hayatlarımız, yaşam tarzlarımız, davranışlarımız ve düşüncelerimiz değişmektedir. Bu değişim Avşar toplumları için de geçerlidir.

Ölüm, her bireyin başına gelebilecek toplumsal bir gerçekliktir. Bu nedenle yaşamını kaybedenler, geride bıraktıkları insanların da bir şeyler kaybetmesine neden olurlar. Bu bağlamdan hareketle katılımcılara “*Taziye sürecinde ve sonrasında yaşamınızı etkileyen unsurlar nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu konu hakkında 5. Katılımcı şöyle cevap vermiştir; “*Cenaze töreninin 40. gününe kadar televizyon açılmaz özellikle cenaze sahibi kişiler saygıdan ve üzüntüsünü belli etmek amacıyla uygularlar. En geç senesi çıkana kadar erkekler sakal kesmezler. Temiz kıyafet ve renkli kıyafet giyinmek köy halkınca yanlış anlama gelebilir. Köy halkı olarak cenaze sahibi insanlara ve vefat eden kişiye saygımızdan ötürü köyümüzde belli bir süre düğün dernek vs. olmamaktadır ya da müsaade istenilerek düğün yapılmaktadır.*” Bu tür uygulamaların bir kısmı günümüzde halâ devam etmektedir. Genelde saygıdan ötürü bu tür uygulamalar benimsenmiştir.

Cenazesi olana saygı duymak ve taziye vermek, Türklerde bilinen ve önem verilen davranışlardan birisi olarak bilinir. Özellikle vefat eden birisinin arkasından duyulan saygı, aynı zamanda toplumsal bir reflekse dönüşmektedir. Ayrıca taziye sahipleri, kaybettiklerinin ardından uzun yıllar bazı davranışları sergilemeye devam etmektedir. Bu duruma örnek veren 7. Katılımcı, *düğün gibi merasimler olmaz. Bizim köyümüzde avşarlar davul ile düğün yaparlar ve cenaze var ise davul çalmazlar. Aynı zamanda bizim avşar köyümüzde çok silah sıkırlar yine saygıdan ötürü silah da sıkılmazlar* şeklinde soruyu yanıtlamıştır. Yine benzer bir şekilde 3. Katılımcıda, uzun yıllar bazı davranışları sürdürmüştür. Bu soruya 3. Katılımcı tarafından verilen cevap ise şu şekildedir: “*Kadınlar genelde siyah giyinirler. Mesela benim abim öleli 19 yıl oldu. 19 yıldır düğünlerde oynamam genelde de koyu giyinirim. Siyah giyinmek acının simgesiydi. Yeleği, eşarbi her şey siyahtır. Benim annem yıllarca siyah ceket giydi 20 yıl falan sürdü. Ayrıca televizyon da 40’i çıkana kadar açılmazdı. Düğün olmaz, davul çalmaz, silah sıkılmaz, bu süreç 3 aydır. Bu 3 ay içerisinde düğün olacaksa taziye evinden müsaade istenirdi. Eğer istemeden düğün yaparlarsa ayıplanır, köylüsünün acısını hafife almış olurdu*”. Avşarlarda taziye kültürünün bazı öğelerinde değişimler yaşansa da bu soruda olduğu gibi, yaşanan birtakım değişimlerde taziye kültürü ekseninde davranışlara yerleşmiştir.

Sonuç Olarak

Ölüm, insan yaşamında değişmeyen tek gerçek olsa da her toplumda ve kültürde yer alan ölümle ilgili adetler, gelenekler ve ritüeller zamanla değişebilmektedir. Bu değişim, ölüm gerçeğini ortadan kaldırmasa da insanların hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamlarına devam etmesine de etki etmektedir. Bu çalışmada ele alındığı üzere, ölümü hatırlatan bir ritüel olarak taziyeler, hayatımızda her zaman yaşayabileceğimiz bir süreç olması gerçeği değişmemektedir. Fakat taziyeler ile ilgili düşüncelerimizde, yaşam pratiklerimizde, insanlarla olan ilişkilerimizde bir değişimin yaşandığı görülmektedir. Toplumsal ve kültürel anlamda taziye kültüründe yaşanan değişim ile genel olarak zamanın değişimi ve topluma etkileri arasında paralellik bulunmaktadır. Tokmak Köyü’nde yaşayan Avşar Türklerinin taziye kültüründe de benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Onlar için de ölüm, değişmeyen bir gerçekliktir. Fakat bir geçiş süreci olarak taziyelerde ise, birtakım uygulamaların değişim gösterdiği, yapılan alan araştırmasıyla analiz edilmiştir. Bu değişim, yalnızca Tokmak Köyü’nde yaşayan Avşar Türkleri açısından gerçekleşen bir durum olmadığı ve birçok toplumda benzer değişimlerin gerçekleştiği öngörülmektedir. Bu nedenle, çalışmadan elde edilen sonuçlar, Avşar Türklerinde

taziye geleneğinin yok olmaya başladığı, unutulduğu, yozlaştığı gibi bir anlam ifade etmemektedir. Sadece toplumun dinamik bir yapı olmasına bağlı olarak değişimin kaçınılmazlığından hareketle, her toplumun belli başlı ritüellerinde baş gösteren değişimin, Tokmak Köyü'ndeki Avşar Türklerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmadan elde edilen verilerden ulaşılan sonuçlar, şu şekilde sıralanabilir:

- Öncelikle taziye kavramının sahip olduğu anlam ve önem Avşarlar tarafından oldukça değerlidir. Hem ahlaki hem de dini açıdan cenazelere saygı göstermektedirler. Taziye ziyaretleri son derece önemlidir. Çok kalabalık sayılarda ve uzun sürelerde gerçekleşmektedir. Çünkü Avşarların taziyeleri, aynı zamanda yas tutma günü olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, birlik ve beraberliğin ön plana çıktığı ve dayanışmanın sağlandığı bir süreç olması bakımından da taziye günleri Avşarlarda önemli görülmektedir.
- Avşarlarda taziyelerin sürecine bakıldığında ağıt yakmak ön plana çıkmaktadır. Ağıtsız ve yas tutulmayan bir cenaze ve taziye kültürüne yabancıdırlar. Fakat taziyelerde ve cenazelerde ağıt ve yas tutma eylemi, ölen kişinin kişiliği, karakteri ve yaşı ile ilişkilendirilerek farklılık gösterebilmektedir. Özellikle ölen kişi biraz daha genç yaşta ise, ağıt yakma ve yas tutma daha uzun süre sürebilir. Yaşı ilerlemiş, ölümü kabullenilmiş, eceli geldiği düşünülerek vefat etmiş birisi için ağıt yakma ve yas tutma eylemi daha sakin gerçekleşmektedir. Bu durum, zamanla değişim göstermiş, ağıt yakma ve yas tutma eyleminin içeriği farklılaşmıştır.
- Avşarların taziye geleneğinde görülen en önemli değişimlerden birisi taziyelerde yemek verilmesi konusu olmuştur. Araştırmada sorulan sorulara verilen cevaplardan, eskiden taziye evinde insanların o anki acısı ve üzüntüsünün üzerine, taziyeye katılanlara yemek hazırlamak gibi bir uğraşı içerisine girmemesi için taziye evine yakınları tarafından yemekler getirildiği ifade edilmiştir. Birlik, beraberlik ve dayanışma örneği gösteren bu konuda büyük bir değişimin yaşandığı tespit edilmiştir. Artık taziye evlerinde yemek verilmemesinin ayıplanacak bir davranışa dönüştüğü ve taziyeye katılanların böyle bir beklentilerinin de olduğu görülmüştür. Hatta çevre köylerden verilen örneklerle, taziyelerde, cenaze sahiplerinin bir de yemek verme anlayışının son bulması gerektiği yönünde izlenim oluşmuştur. Ayrıca cenazelerde verilen yemeklerde bir değişime gidilmiş, hazır yemek şirketleri tarafından hazırlanmış paketlerin taziyeye gelenlere ikram edilmeye başlanmıştır.
- Avşarlarda taziye ziyaretleri son derece önemlidir. Bu ziyaretler genel olarak çok kalabalık gerçekleşmektedir. Son yıllarda bu ziyaretler konusunda yaşanan istisnai durumlar, taziye kültüründe bir değişimin habercisi olmuştur. Söz konusu istisnai durumlar için iki örnek verilmiştir. Birincisi, ölen kişinin kişiliği ve karakterinin toplum tarafından nasıl karşılandığı; ikincisi ise, ölen kişinin, başkalarının düğün ve cenazelerine ne kadar katılım sağladığı olarak tespit edilmiştir. Buna göre, ölen kişi, iyi bilinen ve güzel anılan bir kişilik ve karaktere sahip ise, taziyeler de çok kalabalık gerçekleşmektedir. Aksi takdirde taziyelerde kalabalıkların oluşmadığı görülmektedir. Yine aynı şekilde, ölen kişinin, başkalarının düğün ve cenaze gibi zamanlarında yanında olmaması ve destek çıkmaması, kendi cenazesi ve taziyesine de insanların katılım sağlamadığı gerçeğini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu durum, taziye kültürünün ne kadar önemli olduğunu gösterirken, yaşanan değişim de gözler önüne sermektedir.

- Avşarlarda taziye ziyaretlerine verilen önem, mezar ziyaretlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Mezarlıkları ziyaret etmek, ölenlerin ardından dua etmek hem insani bir durum hem de dini bir gereklilik olarak kabul edilmiştir. Mezarlık ziyaretleri eskiden daha sıklıkla yapılırken, günümüzde ise belirli günlerde (arefe ve bayram günleri) yapılmaktadır. Ayrıca eskiden sadece cenaze ve taziyelerin yanı sıra mezarlıklarda da ağıtlar yakıldığı söylenirken, günümüzde mezarlıklarda ağıtlar yakılmadığı yönünde bir değişim yaşanmıştır.
- Avşarların taziyelerinde ağıt yakmak ve yas tutmak çok önemlidir. Her cenazede, ölen kişiye ve ölüm şekline göre ağıtlar yakılmaktadır. Ayrıca ölen kişilerin yakınları tarafından, daha önce hiç söylenmemiş, ilk defa o an söylenen doğaçlama olarak yakılan ağıtlarda vardır. Avşarlar ağıt yakmanın önemi, yakılan ağıtların bir hikayesi olması adına ön plana çıkmaktadır. Fakat zamanla ağıt yakma ve yas tutma konusunda da birtakım değişimler gözlenmiştir. Örneğin yeni neslin artık ağıt bilmediği, yalnızca ağlayarak yas tuttuğu söylenmektedir. Eskiye nazaran günümüzde ağıt yakmanın daha kısa sürdüğü ve uzun süren ağıtların yakılmadığı görülmektedir. Ayrıca artık ağıtların daha çok genç yaşta ölenlere yakıldığı, yaşlıların ölümlerini daha çabuk kabullenildiği gerçeğine ulaşılmıştır.
- Avşarların taziyelerinde, yalnızca cenaze zamanı ve hemen sonrası için gerçekleşmediği, daha uzun sürdüğü (1 yıl gibi) zamanlar söz konusudur. Aslında Avşarların taziyeleri ve sonrasında özel günlerinin olmadığı, bu anlayışın zamanla dışarıdan geldiği ifade edilmiştir. Avşarların taziye kültüründe var olan, ölüm sonrası ilk Perşembe'si, 40'ı, 52'si ve senesi gibi özel günler zamanla önemini kaybetmeye başlamıştır. Aslında bu özel günlerin Avşarlara ait bir özellik olmadığına dikkat çeken katılımcılar, artık ölen kişilerin anıldığı özel günlerin, çok fazla dikkate alınmayan günler olduğunu fakat yine de bu özel günlerde ölmüşlerini yad edenlerin de bulunduğunu belirtmişlerdir.
- Her insan, doğal olarak yaşamını kaybetmiş ailesi, akrabası, yakınları için üzüntü duymaktadır. Ölen kişinin ardından geride kalanların yaşamları devam etse de etkisi altında kaldıkları ve yaşamında dikkat ettikleri birtakım unsurlar bulunmaktadır. Avşar Türkleri de taziye süresince ve sonrasında, bazı konularda dikkatli davranmakta ve özen göstermektedir. Gerek cenaze sahibi gerekse yakınları ve çevresindekiler oldukça saygılı ve düşünceli hareket etmeye çalışırlar. Fakat bu durum zamanla değişim göstermeye başlamıştır. Örneğin eskiden, yakın zamanda cenaze kalktı ise, o zaman düğün, eğlence gibi etkinlikler yapılmazken; günümüzde, cenaze sahiplerinin izni ve onayı alınarak düğün ve eğlencelerin yapılabildiği görülmektedir.

Kaynakça

- Akın F. (2014). XIX Yüzyılın İkinci Yarısında Avşarların İskânı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak, A. ve Arıcı, İ. (2007). Elazığ'da Taziye Kültürü, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(2), 2007, ss. 33-44.
- Boyacıoğlu, R. (1999). Karamanoğulları'nın Kökeni, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3, ss. 51-56.
- Bozkurt, M. (2016). Pınarbaşı (Aziziye). Pınarbaşı Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri.
- Çelik, M. (2008). Başkan'dan, Düşünen Şehir Dergisi, 5, ss. 5.

- Çiftçioğlu, İ. (2006). Germiyanogulları Dönemi Kütahya Medreseleri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15, ss. 161- 180.
- Kapusuzoğlu, G. (2015). Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme ve Cenaze Gelenekleri. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, 34(58), ss. 507-522.
- Kaya, A. M. (2004). Avşar Türkmenleri. Geçit Yayınları, Kayseri.
- Kızılcelik, S. (2000). Sosyoloji Yazıları II. Anı Yayınları, Ankara.
- Kimya, O. (2018). Nadir Şah Afşar Dönemi Osmanlı- İran Münasebetleri ile ilgili Türkiye' de Yapılan Akademik Çalışmalar. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5(14), ss. 47-68.
- Koç, M. (2007), Germiyanogulları Beyliği'nde İlmi ve Kültürel Hayat. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Öden, Z. G. (2002). Karamanogulları Beyliği. Türkler Ansiklopedisi, 6, ss. 756-762.
- Sağır, A. (2014a). Ölüm Sosyolojisi. Phoenix Yayınları, Ankara.
- Sağır, A. (2014b). Uygulamalı Sosyolojik Çalışmalar: Pratikten Teoriye. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Sağır, A. (2016). Ölüm Sosyolojisi Bağlamında Yemek, Cenaze ve Ölümün Sofra Pratikleri Üzerine. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 20(1), ss. 271- 298.
- Sümer, F. (1991). Avşar. İslam Ansiklopedisi, 4, ss. 160-164.
- Yüce, E. (2009). Kozan Yöresi Ağıtları. Ekrem Matbaası, Ankara.
- <https://www.cokbilgi.com/yazi/24-oguz-boyu-turk-boylari/> , 06.06.2020